

Elma Čolaković
Husejn Musić

UDK 37.16:316.774-057.874

ULOGA ŠKOLE U PRAVILNOM PERCIPIRANJU SADRŽAJA TELEVIZIJSKOG PROGRAMA DJECE I ADOLESCENATA

Stručni rad

Sažetak

Dosadašnja istraživanja, svakodnevna zbivanja i informacije koje percipiramo putem sredstava masovnog komuniciranja ukazuju na složenost i aktuelnost problema kojim smo se bavili u našem radu, njegovom determiniranju sa više aspekata u cilju identifikacije, prevencije i prevazilaženja veoma čestih ispoljavanja neprihvatljivih oblika ponašanja djece i adolescenata u sredini u kojoj egzistiraju. Konkretnije rečeno, televizija sa programskim sadržajima, informacijama i porukama, pored porodice, odgojno-obrazovnih ustanova i drugih faktora, ima veliku i odgovornu ulogu, utječe pozitivno i negativano na kvalitet cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa djece i adolescenata.

Ključni pojmovi: dijete, adolescent, odgoj, televizija, sadržaji televizijskog programa.

PERCEIVING THE CONTENT OF TELEVISION PROGRAMS FOR CHILDREN AND ADOLESCENTS

Expert work

Abstract

The previous research, daily occurrences and an information perceived through the mass media indicate the complexity and topicality of problems considered in this paper, as well as the need of its' examination from several aspects, with the aim of identifying, preventing and overcoming the very frequent displays of unacceptable behavioural patterns in children and adolescents in their environment. More precisely stated, the television with its program content, information and messages, in addition to the family, educational institutions, and other factors has a large and responsible part, influencing both positively and negatively the quality of an entire educational process and development of children and adolescents.

Key words: child, adolescent, upbringing, television, contents of television program, family, audience.

1. UVOD

U psihofizičkom razvoju čovjeka djetinjstvo predstavlja najznačajniji period i obuhvata gotovo četvrtinu čovjekovog života, pri čemu su tragovi jasno vidljivi tokom cijelog razvoja te se direktno odražavaju na oblik čovjekovih misli i ponašanja. Djetinjstvo u ovom značenju počinje rođenjem i traje do punoljetnosti. Dijete tokom odrastanja ima čitav niz potreba i aktivnosti neophodnih za duševnu, intelektualnu i tjelesnu ravnotežu, a jedna od najznačajnijih je potreba za znanjem, radoznalošću, što povećava ovisnost. Odgojni proces počinje veoma rano, još od onog momenta kada dijete počinje govoriti i razmišljati, odnosno kada uspostavi komunikacijski proces sa okolinom, usvaja od nje određena saznanja, što ima za rezultat razvoj sposobnosti, vještina, navika, stavova, predstava o onome što ga okružuje. Nastavnici, roditelji i drugi odgajatelji moraju obratiti pažnju na podražaje, informacije koje daju djeci i posljedicama koje će imati u fazama

njegovog razvoja. Edukacijska vrijednost televizije¹, zavisi od načina kako se korsi, percipira, ko i kakav izbor programa vrši, što predstavlja suštinsko pitanje. Televizija kao sredstvo masovnog komuniciranja u odgojno-obrazovnom procesu (television in schol and in teaching, Fernsehen in Schule und Unterricht,) može se primijenjivati putem radio-difuzne televizijske mreže (televizija otvorenog tipa) i televizije zatvorenog tipa sa najnovijom video-kasetnom tehnikom na nivou škole, porodice ili neke druge odgojno-obrazovne ustanove. Televizija otvorenog tipa prvi put primijenjena je 1947. (SAD) u odgojno-obrazovne svrhe. Na prostorima bivše Jugoslavije Radio-televizija Zagreb počela je emitirati prvi domaći program u septembru 1956. Radio-televizija Beograd augusta 1958., a Radio-televizija Ljubljane oktobra 1958. godine. Televizija zatvorenog kruga počela se koristiti u nastavi od 1956. godine kada su kablovskom mrežom bile povezane 43 škole u državi Merilend (SAD). Korištenje televizije u procesu nastave na prostoru bivše Jugoslavije počinje od 1963. godine, kada je Televizija Zagreb počela emitiranje emisija namijenjenih učenicima i školama za realizaciju programskih sadržaja.

2. PERCIPIRANJE SADRŽAJA TELEVIZIJSKOG PROGRAMA DJECE I ADOLESCENATA

Rezultati dosadašnjih istraživanja o percipiranju sadržaja televizijskog programa uglavnom ukazuju na sklonosti djece da u velikoj mjeri imitiraju agresivno ponašanje percipirano u sadržajima emitiranih putem televizijskih programa, odnosno, uočeno je da su scene agresije u televizijskim sadržajima bile u korelativnoj vezi sa ispoljavanjem neprihvatljivih oblika ponašanja (loši postupci "lošeg momka"). Nepotpuno razumijevanje sadržaja programa često dovodi do toga da djeca stječu stavove, različite načine ponašanja suprotne od namjera njihovih autora. Uopćeno govoreći, porast agresivnog ponašanja kod djece i mladih može se u velikoj mjeri objasniti kao imitacija nasilja, ponašanja glavnih likova - uloga percipiranih u sadržajima emitiranih putem televizije. Ovakvo gledanje je dosta uprošćeno i jednostrano, mada je i danas prisutno u javnosti. Ima dosta podataka koji ukazuju na to da nasilje percipirano putem sadržaja televizijskog programa ima mnogo suptilnije i opasnije djelovanje na publiku², kako na djecu, adolescente, tako i na odrasle, dovodi do ravnodušnosti, pasivnog odnosa prema nasilju u svakodnevnom životu, pri čemu djeca npr. ratnu scenu u informativnom programu posmatraju manje-više isto kao i scenu u nekom filmu. Značajno je to što dijete na ovaj način postepeno uči da je nasilje za njega bezopasno, te postaje ravnodušno prema nasilju u svakodnevnom životu, sve lakše dopuštaju da ljudi oko njega budu žrtve, čime će i sami lakše postati njegova žrtva, odnosno ravnodušnost prema nasilju širom otvara vrata novom nasilju. Negativni efekti televizijskog nasilja su:

- djeca postaju tolerantnija prema nasilju i ono im manje smeta,
- razvijaju pogrešne stavove o nasilju, imaju gubitak saosjećanja prema onima koji trpe nasilje,
- počinju gledati svijet kao nasilan, plašeci se da će se naći u situaciji da trpe nasilje,
- sve više ispoljavaju asocijalno i nasilno ponašanje,
- više su izložena nasilju i imaju potrebu za više nasilja u igri,
- sukobe pokušavaju riješiti koristeći se nasiljem kao prihvatljivim i poželjnim,
- žive u virtuelnom svijetu, ne razvijaju emocionalnu inteligenciju niti samopouzdanje,
- manjka im kreativnosti, a povećava se razvijanje depresije i nesigurnosti, pogrešno poimanje nasilja,
- nasilje vrši konstantan utjecaj na navike i način života.

Činjenica je da se u televizijskim programima zapravo pojavljuje mnogo više nasilja nego što ga u stvarnom svijetu zaista ima. Pokušaj zaštite djece od medijskog nasilja i drugih neprimjerenih sadržaja regulirano je članom 17. *Konvencije o pravima djeteta*. Ovim članom uspostavljen je sistem oznaka koji treba pomoći u izbjegavanju štetnih utjecaja televizijskih sadržaja. Zajedničko gledanje televizije odraslih i djece, vođenje razgovora o onome što se gledalo

¹ Televizija je telekomunikacijski sistem za emitiranje i primanje pokretnih slika i zvuka sa velikih daljina. Riječ televizija dolazi od grčke riječi tele - daleko i vizija - gledanje. Ovaj pojam se odnosi na sve aspekte televizijskog programa i transmisije.

² Publika je grupa ljudi (mada je može predstavljati i jedan čovjek) koja kao aktivni posmatrač uzima udjela u umjetničkom činu - teatarskoj predstavi, filmu, koncertu itd.

može pomoći djetetu da gledani sadržaj bolje razumije, a roditeljima mogućnost da zajedno sa djecom provedu više vremena.

3. ULOGA ŠKOLE U PRAVILNOM PERCIPIRANJU SADRŽAJA TELEVIZIJSKOG PROGRAMA DJECE I ADOLESCENATA

Nastavna televizija, kao audio-vizuelno komunikacijsko i nastavno sredstvo, stimulira kognitivni, emotivni i konativni razvoj ličnosti učenika. Značaj televizije ogleda se u tome što ona učeniku prenosi i upoznaje ga sa geografski i vremenski dalekim prostorima, događajima, stimulira njihove aktivnosti i podstiče samostalni rad, kreativno, svaralačko ispoljavanje. Prenosjenje informacija, prezentacija sadržaja, aktivnosti, znanja, putem televizijskih emisija u nastavi podrazumijeva tri etape, i to: pripremu učenika i nastavnika, praćenje sadržaja TV programa i završna etapa.

Priprema učenika i nastavnika obuhvata aktivnosti vezane za upoznavanje sa emisijom, pratećim tekstovima, materijalima, razmještanje učenika, uvođenje u sadržaje emisije ponavljanjem gradiva, poticanjem na razgovor i diskusiju o sadržajima koji će biti prezentirani. Praćenje sadržaja TV programa obično teče bez prekida, ali u eri video-tehnike, interneta, prezentirani sadržaji se mogu podijeliti u nekoliko manjih dijelova/sekvenci iza kojih slijedi kratko ponavljanje, analiza, vraćanje i uočavanje važnijih detalja, scena, njihovo ubrzavanje ili usporavanje, a pravilo je da nastavnik osigura kontinuirano promatranje, prenošenje informacija, znanja do čula učenika, sa malo i bez sugestija, skretanja pažnje na nešto bitno, a kod starije dobi učenika i vođenje bilješki o nekim važnijim podacima i detaljima. U završnoj etapi prvo treba ukratko ponoviti prezentirani sadržaj i aktivnost, izvršiti analiza, pojasniti što je bilo nejasno, nepoznato i sl.

Sa djecom predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta nastavnici mogu da razgovaraju o percipiranom sadržaju, čime se rješava problem jednosmjernе komunikacije i pasivnosti djece u porodici. Djeci samo odmažemo ako svakodnevno percipiraju brojne sadržaje agresivnih filmova, video igrice, čime se samo zabavljaju poslije kojih ostaje „ništa,.. Djeca gube slobodno vrijeme, postaju intelektualno lijena, ništa ne misle, ne rješavaju, ne učestvuju, pasivni su posmatrači, mnogo toga što pored njih prođe i ode u nepovrat. Treće pitanje i veoma važan problem je prisustvo nasilja na televiziji, izrazit afinitet mladih, pa i djece prema tom žanru filmskih i drugih ostvarenja koje se već može videti u skoro svakom crtanom filmu. Zbog velike prisutnosti nasilja, prostitucije, agresivnosti u sadržajima televizijskog programa osnovano se postavlja sumnja i pitanja pozitivnih, negativnih likova i uloga. Ako glavni lik - uloga u nekom igranom filmu, da bi dokazala svoju nevinost, opravdala svoje postupke, iskazala pravednost, izvršila pravdu, ubije raznim oružjem stotinu i više ljudi, uništi na desetine auta, ošteti više objekata, zgrada itd., osnovano se postavlja pitanje i sumnja u edukativnost posmatranog sadržaja televizijskog programa.

Mladi i djeca često se identificiraju sa glavnim ulogama i likovima koji su na filmu, po pravilu jaki, brzi, spretni, hrabri, okrutni u savladavanju brojnih neprijatelja da bi na kraju slavili pobjedu i izrasli u posebnu veličinu. Imajući u vidu navedene negativnosti postoji mogućnost da se iz ove populacije procesom identifikacije izdvoje novi „betmeni,, „tarzani,, „nindže,, „neki novi Rambo,, „supermeni,, „spajdermeni,, „mladi bombaši-ratnici ulice,, koji će skrivenim oružjem, eksplozivnim napravama zaostalim i skrivenim iz prošlog rata na našim prostorima, iz čistog mira, ubiti, povrijediti više prolaznika, bez značajnog povoda, ubaciti bombu kroz otvoren prozor komšiji u kuću, garažu, podmetnuti je u školu, kafić ili neka druga mjesta masovnog okupljanja. Posebne refleksije na psihofizički razvoj djece i adolescenata, njihove roditelje, nažalost, pa i nastavnike, imaju igrane serije (sapunice) sa stotinu i više epizoda, (Esmeralda, Gaviota, Marisol, Kućanice i druge) zasićene ljubavnim, pornografskim sadržajima koji navode na prostituciju, u kojima se najčešće bogataš - princ zaljubljuje u neku siromašnu djevojku i obratno, te nakon mnogobrojnih prepreka koje su praćene obično sa raznim podmetanjima, ogovaranjima, pričanjem neistina, silovanjima, ubistvima, dolazi se do sretnog kraja. Ovakvi sadržaji televizijskog programa su štetni, naročito ako se gledaju često u kasnim večernjim satima, otežavaju san, mijenjaju bioritam³ i sistematski razaraju psihofizičku strukturu gledaoca, pobuđuju maštu, stvarni

³ Teorija bioritma polazi od toga da od svog rođenja čovjek, tačnije njegove emocionalne, fizičke i intelektualne sposobnosti prolaze kroz povoljne, nepovoljne i kritične trenutke.

objektivni svijet pretvaraju u imaginarni, gubi se dragocjeno vrijeme za izvršavanje školskih i vanškolskih radnih obaveza i sl.

Konstatiramo da televizija sa svojim programskim sadržajima u procesu komunikacije, nastave i slobodnih aktivnosti, pokretnom slikom, zvukom, koristeći se drugim brojnim komunikacijskim nastavnim sredstvima, može veoma konkretno da dinamično informira, prezentira učenicima informacije o objektivnoj stvarnosti, privlači, razvija pažnju, njihova interesiranja, pobuđuje znatiželju, kultivira motivaciju, obezbjeđuje odgovarajući kvalitet znanja, informacija, razvijanje intelektualnih sposobnosti, samostalnosti, kritičnosti u radu učenika, nastavnika, olakšava rad nastavniku, pružiti mu mogućnost za bavljenje suptilnijim i važnijim pitanjima procesa odgojno-obrazovnog rada, podiže, širi, produbljuje opću, pedagošku kulturu i pismenost. Odgojno-obrazovne, kulturne, javne ustanove i porodica, odnosno svi oni koji se bave odgojem i obrazovanjem trebali bi ponuditi i obezbijediti djeci zanimljive kulturne aktivnosti, dati im mogućnost da svoju energiju kanališu kroz adekvatnu igru, sporta i druga takmičenja, sadržajne boravke u prirodi, odnosno da se prirodnije ljudski vrednuju, iskazuju i ostvaruju. Učenicima treba obezbijediti aktivno sudjelovanje u klubovima, naučnim grupama, raznim sekcijama škole, društvenim organizacijama gde će aktivno sudjelovati, biti zaduženi, nečim se baviti i biti uspješni. Na kraju treba istaći važnost svih odgojnih faktora koji se moraju oduprijeti i organizirano boriti protiv svih vrsta nasilja, a prije svega televizijskog. Smatramo veoma bitnim da ne treba dozvoliti da prilikom izbora filmskih sadržaja osnovni kriterij bude komercijalizam. Ako ništa drugo zakonom i drugim aktima visoko oporezovati sve ono što se nudi bez stvarne društvene, kulturne, umjetničke i odgojne vrijednosti, a posebno u vidu nasilja, šunda i kiča.

4.ZAKLJUČAK

Mnogi naučnici mišljenja su da gledanje televizije za dijete predškolskog i školskog uzrasta je fizički veoma naporna aktivnost, pri kojoj su mu napeti svi mišići, ima ubrzan rad srca, tijelo mu je pasivno, ubrzani su svi tjelesni i umni procesi, što rezultira stresom i uznemirenošću. Moramo imati na umu da se radi o vrlo intenzivnom emocionalnom doživljavanju, koje dijete može podnijeti samo u manjem obimu. Znači, pored fizičkog utjecaja ne smijemo zanemariti ni utjecaj sadržaja televizije i na psihički razvoj djece. Više puta smo istakli u ovom radu da su rezultati mnogih istraživanja ukazali da je televizija kao sredstvo masovnog komuniciranja postala značajan dio dječijeg života, što inicira zabrinutost (a u širem kontekstu i mediji) da ona sa svojim neprimjerenim programskim sadržajima sve više ugrožavaju odgojnu ulogu porodice, škole, drugih odgojnih ustanova i relevantnih faktora.

Dužina vremena koje djeca potroše gledajući televiziju, bez obzira na sadržaj, treba biti kontrolirana od strane roditelja i nastavnika, najviše iz razloga što ona smanjuje vrijeme koje se može utrošiti na više korisnih aktivnosti kao što su čitanje, igranje, rekreacija, bavljenje raznim sportovima, hobijima, druženja i sl. Pravilnim odabirom sadržaja televizijskog programa za djecu u ranom djetinjstvu, ostvaruju se preduvjeti za pravilan psihofizički razvoj djeteta, izgrađivanje pravilnog načina i stila u korištenju televizije kao sredstva masovnog komuniciranja. Nastavnici učenicima trebaju stalno ukazivati da svoju energiju trebaju više usmjeravati prema igri, bavljenju sportom i drugim raznim vrstama psihičke i fizičke rekreacije a sve u službi njihovog boljeg, normalnijeg razvoja i življenja. Također napominjemo da je neophodno da nastavnici djeluju preventivno protiv neadekvatne upotrebe televizije, njenih programskih sadržaja, a isto tako istovremeno koriste njene mnogobrojne potencijale, odnosno da uz pomoć nje ostvare pozitivan utjecaj na sve oblasti dječijeg psihofizičkog razvoja. Rezultati istraživanja ukazuju da djeca i odrasli uz televiziju provode više sati dnevno, da je ona sredstvo masovnog komuniciranja, bitan odgojno-obrazovni faktor sa pozitivnim i negativnim utjecajem na cjelokupan psihofizički razvoj pojedinca. Naučno su potvrđene uzročno-posljedične veze realiziranih programskih sadržaja tv-emisija ispunjenih nasiljem sa krimogenim elementima u ponašanju djece, omladine pa čak i odraslih. Roditelji, nastavnici, odgojno-obrazovne ustanove i televizijske kuće moraju biti oprezniji tokom planiranja, programiranja, načina komunikacije, slanja poruka, realizacije sadržaja i aktivnosti o njihovim refleksijama na sveukupan psihofizički razvoj onoga ko percipira poruku, doživljava je i reagira na istu.

5. LITERATURA

1. Danilović, M. (1993). *Značaj, uloga i mogućnosti nove obrazovne tehnologije u realizaciji obrazovnog procesa*. Beograd: Zbornik br. 25, Institut za pedagoška istraživanja.
2. *Enciklopedijski riječnik pedagogije* (1963). Matica Hrvatske, Zagreb.
3. Mihajlović, A. (2004). *Internet tehnologija kao podrška obrazovnom procesu*, Zbornik radova Jagodina: Učiteljski fakultet u Jagodini i Institut za pedagoška istraživanja u Beogradu.
4. Musić, H., Muratović, A., (2010). *Komunikacija u nastavi*. Tuzla: OFF-SET.
5. Musić, H. (2011). *Autoritarna i demokratska komunikacija u nastavi*. Tuzla: OFF-SET.

Korespondencija:

Husejn Musić
Nastavnički fakultet
URSC "Midhat Hujdur – Hujka" 88104 Mostar
Tel.: 061/587 373
Email: Husejn.Musić@unmo.ba